

Durmuş Hocaoğlu

Sol İntelijansiya ve Sol Siyâset Üzerine Sağ'dan Sol'a Bir Kritik Denemesi

Düşünen Siyaset., Yıl: 1, Sayı: 6., Temmuz 1999., ISSN
1302-1419., Ankara., s.101-111

Durmuş Hocaoğlu, *Düşünen Siyaset* Makale Sıra No: 1

Bibliyografya Künyesi:

- Hocaoğlu, Durmuş., “Sol İntelijansiya ve Sol Siyâset Üzerine Sağ'dan Sol'a Bir Kritik Denemesi”., *Düşünen Siyaset.*, Yıl: 1, Sayı: 6., Temmuz 1999., ISSN 1302-1419., Ankara., s.101-111. Dergi Dosya Başlığı: “Sol Siyaset”

İstatistikî Bilgiler:

Sayfa: 11; Kelime: 2.506, Karakter: Boşluksuz: 16.667; Boşluklu: 19.200

DÜŞÜNEN SİYASET
AYLIK DÜŞÜNCE DERGİSİ

Matbû metni tarayarak dönüştüren ve düzenleyen:

Yusuf Yetim

DURMUŞ HOCAOĞLU

SOL İNTELİJANSİYA VE
SOL SİYASET ÜZERİNE
SAĞ'DAN SOL'A BİR KRİTİK
DENEMESİ

SOL

“Sol” kavramı, şüphesiz, üzerinde çok durulması ve çok tartışılması gereken ve ayrı bir bahis olacak kadar zengin ve

derinlikli bir konudur; burada böyle birşeye teşebbüs etmekten imtina ederek, çok özet bir tanım vermekle yetineceğim: Sol, Din, Tarih ve Gelenek karşısında hem yeni bir bakış ve hem de bu üç kavramın geleneksel anlayış ve yorumuna karşı bir başkaldırıdır. Sol ile Sağ'ı birbirinden tefrik eden en belirleyici kriterler de, kanaatimca, bu üç konudaki radikal farklılıklardır.

Bu kısacık yazıda bütün solu kapsayan bir analize girişmek düşünülmemiş, onun yerine, detaya inmeyen bir "ortalama sol" mevzuu bahs edilmeye çalışılmıştır.

I. SOL İNTELJANSİYA

SOL VE AYDINLANMA

En geniş ve en genel kapsama alanıyla Şark, daha dar ve özel halde İslâm ve Türk veya İslâm-Türk yahut Türk-İslâm, yahut en dar ve en özel bağlamıyla Osmanlı kültür ve medeniyetinin inkırazındaki en başat âmillerden birisinin, bir "aydınlanma problemi" olduğunu ileri sürmek kabildir. Bu dünya - bugün artık anlam çerçevesi git-gide daha vuzuhsuz bir hale gelmesi hasebiyle böyle bir 'dünya'nın mevcudiyeti de ayrı bir tartışma alanı olmalıdır - söz konusu bu problemini kâmil mânâsıyla ne çözümlenmiş ve ne de çözebilmiştir; bu çözümsüzlüğün bütün faturasını da en ağır bir biçimde ödemiştir ve hâlâ ödemeye devam etmektedir.

Kanaatimca, böylesine derinlikli bir kültür ve medeniyet arkasında yatan en önemli âmillerden birisi ve hattâ birçok sebepten dolayı birincisi, bu dünyanın üstesinden gelmeye muvaffak olamadığı "Aydınlanma" problemidir.

Kant, 1784'te yayınladığı "Aydınlanma Nedir?" isimli, Aydınlanma'nın adetâ bir özeti mahiyetindeki pek meşhur makalesinin belki de en önemli kısmı ve handiyse Aydınlanma'nın özetinin özeti (lubbü'l-lüb) olan ilk paragrafında şöyle demektedir:

"Aydınlanma, insanın kendi suçu ile içine düşmüş olduğu bir

ergin olmama durumundan kurtulmadır. Bu ergin olmayış durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışıdır. İşte bu ergin olmayışa insan kendi suçu ile düşmüştür; bunun nedenini de aklın kendisinde değil, fakat aklını başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliliğini gösteremeyen insanda aramalıdır.”

Ben de “Aydınlanma” ibaresini, aşağı-yukarı, Kant'ın tanımladığı genel çerçevede kullandığımı, daha açık bir ifade ile, Aydınlanma ile, Hür Akıl'a dayalı Felsefe'yi kastettiğimi belirtmeliyim.

İşte, yukarıda sözünü ettiğim bu dünyanın, tarihin muayyen bir döneminden sonra Akıl ile arası açılmış, Akıl'a pek fazla itibar etmemeye başlamıştır; Akıl adetâ bu dünyadan tard edilmiştir ki bu da onun izmihlâlinin asıl sebebini teşkil etmiştir. Kanaatımca, mükerreren ve vurgu ile ifade etmek isterim, asıl problem burada aranmalıdır.

İşte bu noktada Sol, Sağ'a nisbetle bir öncü niteliğini haiz olmuştur.

Bunun tarihî sebebini, Sol'un doğuşunda arayabiliriz.

Sol bir bakıma bir *isyan* hareketidir. Bu *isyan*, çöken bir kültür ve medeniyetin bu trajedisi karşısında klasik metodların ve düşüncelerin sadra şifa olmadığının bil-bedâhe görülmesi üzerine onlardan ayrılma gereğini hissetmenin bir neticesidir. Bunun için de *isyan*, önceliklere geleneklere ve sonra onlarla muhtelif şekillerde ilgili ve ilintili olan diğer sektörlere karşı bir başkaldırı şeklinde olmuştur.

Gelenekler, tarih içerisinde oluşan ve tarihin bir ürünü olan ve zamanla adetâ kutsallaştırılan gelenekler, nerdeyse Özgür Akıl'a kapalı olmanın da en sağlam beslenme kaynağını oluşturmuştur.

Bunun en mümtaz numûnesi, geleneklerin ve o geleneklerin en sadık muhafızı olan Muhafazakârların, kısaca Sağ'ın, Felsefe karşısındaki olumsuz ve meş'um tavidir. Felsefe-Kelâm arasındaki tarihî tartışmada bir dönüm noktası teşkil

eden, Gazzâli'nin Tehâfut'undaki çok ağır teknik düzeydeki eleştirisi ve meselâ Munkız'daki *"Onlara, çokluklarına ve eskileri ile yenileri arasında hakka yakınlık ve uzaklık farkına rağmen küfür ve ilhâd damgasını vurmak lâzımdır"* şeklindeki hükümleri ile Felsefe'yi tekfiri, daha sonra yapılan bütün gayretlere rağmen Muhafazakâr camiada tatminkâr bir neticenin alınabilmesine yetmemiştir. İbn Rüşd'ün, Felsefe'nin Şer'an caiz olduğunu isbat edebilmek için sarf ettiği bütün gayretler, meselâ Faslu'l-Makal'ındaki *"Deriz ki: eğer felsefenin yaptığı iş, varlıkları tetkik etmek ve bu varlıkların Sâni'e (Allah'a) nasıl delâlet ettiklerini, yani masnuatın (sun' ile var kılınanların, yaratılanların - D.H.) varolmaları cihetinden sâni'in delili olduğunu araştırmaktan öte birşey değilse, âşikârdır ki, bu ismin delâlet ettiği şey, yani felsefe ve mantığın muhtevası şer'an ya vâcib ve farzdır veya mendubdur yani tavsiye ve teşvik edilen bir husustur."* şeklindeki müdafaası netice üzerinde fazla bir tesir icra etmemiştir. Kadızâde Ahmed'in *"(Haşr'ın cismânî mi rûhî mi olacağı meselesinin tartışılması münasebetiyle):. insan haşrın cismânî olduğunu kabul etmekle âhireti kabûl etmiş olur. Allah korusun, eğer kabûl etmez, felsefeciler, zındıklar ve diğer mülhidler gibi inanmazsa, kâfir olur. Katli gerektir"* şeklindeki tüyler ürperten hükümleri ile filozofların katline fetva vermesine kadar had safhada bir gerginlik yaratması, zihinlerde, silinmesi çok zor bir kalın toru bırakmış, delinmesi çok zor duvarlar, aşılması çok müşkil surlar inşa etmiştir. Bu surlar öylesine sağlam ve öylesine mukavimdir ki bugün dahi hâlâ gücünü koruyabilmektedir. Filvaki, yirminci asrın büyük din âlimlerinden, Dirayet Tefsiri'nin en saygın üstadlarından olan Elmalı H. Yazır'ın Paul Janet ve Gabriel Séaille'in Histoire de la Philosophie'sinin birinci cildinin tercümesi olan Metâlib ve Mezâhib'in dibâcesinde vaz etmiş olduğu, *"...felsefenin İslâm'dan maada bütün dinlere haram olacağını bilfiil isbat etmenin mümkün olacağı"* şeklindeki hükmü dahi Felsefe'nin, yani Özgür Akıl'ın Muhafazakâr-Sağ kesimde tam ve tatminkâr bir sûrette ibra edilmesine kifayet etmemiştir.

Felsefe'yi ve özgür Akıl'ı Türkiye'ye yeniden, başka bir iklimden de olsa yeniden getirenin, Sol olduğunu söylemenin caiz olduğu kanatındayım; fakat, bu öncülüğüne, bunu devam ettirmeye ve yüksek neticeler almaya muvaffak olamamış olduğunu da belirlemek lüzumunu hissetmekteyim..

Sol İntelijansiya, Türkiye'de başka bir önemli bir çıkışın açılmasında da mühim bir rol üstelenmiştir: Sol, en temel motivasyonu olan 'dünya' ve ondan kaynaklanan 'dünyevîleşme' dolayısıyla, "dünyevî olan"ın ilmine karşı büyük bir ilginin oluşmasına yol açmıştır; herşeyden önce kendisinin böyle bir ihtiyacın ve ilginin ürünü olduğuna dikkat etmek gerekir. Ancak, tarihî gelişim sürecinde, Mekanistik felsefenin ve bilimin derin bir kriz ile çökmeye başladığı bir çağda onlar, mekanistik temeller üzerine kurulmuş olan düşünceleri çok büyük bir katılıkla savunmuşlar, Siyantizm ve Pozitivizm'in şiddetle etkisi altında kalmışlardır ki bu sebeple, bütün olumlu yanlarına karşılık, *bilim mistisizmi* olarak da adlandırılabilir olan yanlış ve artık bizzat bilimin terk etmiş olduğu bir düşünce modunun yurdumuzda uzun müddetle egemen olmasını temin etmekle olumsuz, bilimsel ve felsefî gelişmeyi zedeleyici bir fonksiyon da icra etmiştir.

Türk Solu, Din'e -spesifik adıyla "İslâm"a- Gelenekler'e ve Tarih'e karşı bir isyan hareketi olarak ortaya çıkmış ve bütün tarihi boyunca da bu niteliğini hep muhafaza etmiştir. Yazının başlangıcında, Sol ile Sağ arasındaki farkın en belirleyici niteliklerinin Din, Tarih ve Gelenek konularındaki radikal farklılıklarından kaynaklandığını söyleyişim bundandır: Sol, bir başkaldırıdır; Din, Tarih ve Gelenek'e karşı bir başkaldırı. Fakat onun, bu başkaldırıdaki modelleri kendi tarihimiz içerisinden çıkarılmış değil, çok büyük ölçekte, Batı'nın kendi tarihinde oluşmuş olan hazır modeller üzerine oturtulmuştur. Filhakika, Türk Solu, genellikle İslâm Dini ve Türk-İslâm tarihi konusunda son derece sığ bilgilere sahip olmaktan en ufak bir rahatsızlık duymamıştır; bu topraklarda Sol olma iddiasıyla ortaya çıkan bir fikrî ve siyaset için, bu, affedilemez ve asla

mâkul karşılanamaz bir hatadır, hattâ, 'hata'dan da öte, bir 'yanlışlık'tır.

Türk Solu, Batılaşma'nın bir ürünü ve çocuğudur. Onun asıl ilham ve beslenme kaynağı hep Batı olmuş, hemen-hemen hiçbir şekliyle Doğu'dan, kendi tarihinden, 'kendisi'nden mümkün-mertebe en ufak bir çizgi dahi taşımamaya bilhassa özen göstermiştir. Sağ'ın yetmezliği, geleneklerin ve geleneksel metod ve fikirlerin modern zamanların sorduğu suallere, Batı'nın meydan okumasına cevap veremeyişi veya verdiği cevapların sığılığı ve kifayetsizliği, Sol'u Doğu'dan ve Doğu ile ilgili herşeyden soğutmuştur. Yani, Türk Solu, Türk kültürünün kendi içinden, doğrudan kendi dinamikleriyle ürettiği bir hareket değildir; bir "aş"ı"dır. Türk Solu, Batı'nın, Batılaşma'nın bir çocuğudur. Sol'un hemen-hemen beslendiği bütün kaynak tamamıyla Batı'dır denebilir. Batı karşısındaki bu perestiş, handiyse -bir miktar abartma ile- Doğu'nun külliye yok sayılmasına ve sadece Batı'dan oluşmuş bir dünya tasavvuruna kadar dahi uzanabilmiştir. Yine bu perestiş, Batı'dan intikal eden birçok şeyin -fikirden kültür ve gündelik hayat tarzlarına varıncaya kadar- Sol tarafından adetâ 'sıfır gümrük' ile ithal edilmesine de yol açmıştır. Beri yandan, ithal edilen bu emtia da çoğunlukla içselleştirilememiş, millileştirilememiştir. Sol İntelijansiya, Türkiye'nin Batı kültür ve medeniyeti ile tanışmasında kuşkusuz önemli bir rol oynamıştır; eğer bu hareket olmamış olsaydı, Türkiye'nin anakronikleşebileceği ileri sürülebilir ki böyle bir iddiaya katılmazlık edemem. Ancak bu, yapıcı olan yanları kadar, yıkıcı olan yanları da olan ve belki daha da fazla olan bir hareket olmuştur. Filhakika, bizim solcu-materyalist aydınlarımızın büyük bir kısmı, Batı norm ve değerlerinin Türkiyeye birtakım sosyal filtrelerden geçirilerek, seçici davranılarak aktarılmasını değil, gelenekle olan bağların mümkün merteye-kopartılarak kopya edilmesi tezini savunmuşlardır ki bu haliyle onların "*filtresiz ve seçmesiz (non-selektif) intelijansiya*" olarak nitelendirilmesi yerinde olacaktır.

Ağır bulunan bir eleştiri olacağından emînim, ama samimî

kanaatım, bu sebeplerden dolayı, Türk Solu'nun kendi tarihimizin bir neticesi olmakla beraber kendi ürünümüz olmadığını ve millî bir karakter taşımadığı şeklindedir.

Türk Solu tarihî gelişim sürecinde ilk önce ve en büyük bir kuvvetle Fransa'yı tanımıştır; bu da Fransa'daki tarihî gelişimlerin ve Fransız düşüncesinin derin bir şekilde etkisinde kalmasına sebebiyet vermiştir. Bu etkilerin neler olduğu mâlûmdur denebilir: Kavgacı Fransız Aydınlanması, Mekanikçi Materyalizm ve Laisizm. Uzunca bir zaman Batı'da tek bir iklim, Fransa'ya tâbî olmak, Türkiye için bir felâket teşkil etmiştir.

Fransız Aydınlanmasının deizmi ve ateizmi Sol'da büyük bir tesir icra etmiştir. Bunun neticesi, 'dünyevîleşme'nin, 'salt dünyevîleşme' şeklinde algılanması ve meta-fizik olan herşeye, Din'e karşı mesafeli, hattâ uzak durma, hattâ müsamahasızlık, hattâ ve hattâ zaman-zaman agresif bir düşmanlık olmuştur.

II.

SOL VE JAKOBENİZM

Münhasıran Radikal Sol'un, bidayetinden beri, jakoben eğilimler taşıyan bir siyaset anlayışına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Sağ'da da hayli taraftarı bulunan ve bir nevi bir entellektüel bozukluk olan Jakobenizm, hassaten Radikal Sol'da en uç örneklerini vermektedir.

Fransız Jakobenizmi'nin, Marksist Jakobenizm'in, mütehakim Kameralizm'in, Pozitivizm'in Entellektüalist Despotizm'inin, Türk tarihinden tevarüs edilen otoriteryanizmin etkilerinin bileşkesi, Türk Sol siyasetinde Jakobenizm'i yaratmıştır.

Bilindiği üzere, felsefî kökenleri Platon'un "İdeal Devlet" teorisine, pratik kökenleri ise bilinemeyecek kadar çok eskilere inmekle beraber bir terim olarak adını Fransız İhtilâl Meclisi'ndeki Jakobenler grubundan alan ve zamanla nerdeyse bütün despotizmlerin genel adı haline gelen bu düşünce ve eylem biçimi, topluma birbirine zıt iki fonksiyon yüklemektedir.

Bunlardan birincisinde toplum olağan-üstü bir şekilde tâzim edilmektedir: Toplum öylesine değerlidir ki “herşey toplum içindir”. Fakat ikincisinde ise tam tersine, toplum olağan-üstü derecede aşağılanmaktadır; bu defa da bir jakoben, toplumu, kendisini yönetmekten âciz ve kendisi için neyin iyi neyin kötü olduğuna karar vermesi mümkün olmayan, temyiz kabiliyetinden mahrum, gelişmemiş, buluğa ermemiş, basit bir “yığın”, bir “sürü” olarak görür. Bir jakobene göre, bu ‘sevgili halkım’, canımdan daha çok sevdiğim bu ‘sevgili milletim’, aslında henüz olgunlaşmamış, zekâca kemale erişmemiş zavallı ve basit bir “yığın”dır. O sebeple, bu “sevgili basit halkım”ın, tıpkı bir çocuk gibi elinden tutacak bir “velî”ye, bir “vasî”ye ihtiyacı vardır ve bu velî, bu vasî de, Hakikat'ın nurlarıyla nurlanmış Aydınlardan başkası olamaz. Artık bu sûretle bir jakoben, Toplum'u kendi rızası hilâfına tazyik altına almanın meşrûiyetini ele almıştır.

Bu jakobenizm eğilimlerinin Türk Solu'ndaki bakıyyeleri hâlâ devam etmektedir; bir kısmında ise belki eskisinden de daha kuvvetlice yaşamaktadır. Nitekim, 2000'e saatlerin kaldığı bir dönemde, hâlâ birçok sol entellektüel ve siyasetçi, yerine göre âşikâr veya müstetir olarak topluma aba altından sopa göstermekte hiçbir beis görmemektedir

III. SOL VE PROJE

Türk Solu'nun bütün düşünce üretkenliğine karşılık, en ziyade zayıf ve yetersiz kaldığı alan Proje alanı olmuştur. Türk Solu, üzümlere ifade etmeliyim ki, bütün tarihi boyunca, Proje üretilmesi hususunda yetersiz kalmıştır.

İmdi; daha önce de belirtilmiş olduğu vechiyle, Türk Solu'nun Türkiye'ye önemli bir katkısı da *dünyevîleşme* konusunda olmuştur. Sol İntelijansiya, tek-tek insanların, yani ferdlerin ölümlü olmaları gerçeği kadar katı bir gerçeği, *insan-*

lâğın ölümsüz olduğu gerçeğini kavramada, muhafazakâr ve tutucu (bu iki terimi tamamiyle farklı anlamlarda kullandığımı ifade etmeliyim) zümrelerden daha öncelikli hattâ yol gösterici olmuşlardır. Dahası, bu konuda bir adım daha atıp, Türkiyede, solcu-materyalist intelijansiyayı oluşturan ve besleyen en önemli etkenlerden birisinin, dünyevîleşme'ye duyulan arzu ve iştiyakın geleneksel kaynaklardan sağlanmasının, geleneksel düşüncelerin *dünyadan kaçış* olgusunun hasıl etmiş olduğu hayal kırıklığı olduğunu da söyleyebiliriz. Tabîî, burada kullanmış olduğumuz “dünyevîleşme” ibaresinin entellektüel bir anlam ve içerikte ele alınmış olduğunu hatırlatmak gerekir.

Ne var ki, ‘dünyevîleşme’ye, bu-dünya'ya duyulan bu büyük ilgiye rağmen, Türk Solu, dünyevîleşme'nin toplumsal ve ekonomik temelleri konusunda başarısız olmuştur.

Türk Solu gerek fikir planında ve gerekse de siyasette, teori'yi pratik'ten, kültür ve hukuk kurumları üst-yapı kurumlarını sanayi gibi alt-yapı kurumlarından, dağıtım'ı üretim'den daha önemli ve daha öncelikli addetmiştir.

Bu da karşımıza, Türk Solu'nun en büyük zaafiyet alanlarından birisini çıkarmaktadır: Projesizlik!

Projesiz olmak, şu iki noktadan ciddî mânâda tenkid edilmeye müstahaktır: Önce, genel bir tenkid olarak, projersizlik, çağın dışına düşmek, ya da daha hafif ifadesiyle, gerisinde kalmış olmak demektir; ve yine projersizlik, hassaten Sol'un bizat kendisiyle çelişkin olmasıyla eş-anlamlıdır.

Genel bir tenkid olarak, projersizlik, çağın dışına düşmek demektir; zira -bu her iki kavram arasındaki temelli farklılıkları hiç irdelemeksizin eş-anlamlı kullanıyorum- Çağdaşlık ya da Modernlik, Bilim'in sadece mücerret mânâda bir *bilme* aktından daha fazla birşey haline, Eşya'ya hükmetme enstrümanı demek olan Sanayi ve Teknoloji'ye dönüşmesi, adetâ, semâvâtteki ulvî mevkilerinden tenezzül edip biz insanların nâsûtî dünyasına inmesi, teşahhus ve tecessüm etmesi demektir. Bilhassa Modernite bu demektir: Bacon'ın da Descartes'ın da -kalkış noktaları, metodları ve felsefeleri arasındaki fark ne

olursa olsun- buluştukları ve bütün Modernite'nin felsefî arka-planını ve alt-yapısını teşkil eden husus budur: Dünya Hâkimiyeti!

“Dünya hâkimiyeti dış-dünya fütuhatıdır; İnsan'ın Eşya, yani Fiziksel Varlık alanı (Res Extensia) üzerindeki hâkimiyetidir, İnsanın Eşya'ya hükmetmesidir.

Keza, yine aynı sebeple, hâkimiyeti, dünyevîleşmenin de en temel şartıdır. Bu ise, *proje* demektir. Projesizlik, bu halde, bu iddianın, dünyevîleşme felsefesi ve projesinin kendisi ile çelişkiye düşmesinden başka bir anlam taşımayacaktır.

Projesizlik, ayrıca, özel halde, Sol için, kendi içinde çelişkin olmak demektir. Zira Sol'un temel tezi, çok kabaca ifade edildikte, tek bilgi ve ilgi alanı olarak “dünya”ya, ya da daha açık bir söyleyişle, “bu-dünya”ya yönelmektir. Yani, bu-dünya'dan başka bir varlık alanı yoktur ve dahi “bu-dünya”, özü itibarıyla maddeler dünyasıdır; şu halde, yapılacak şey, tek ve biricik varlık alanı olan, başka bir alternatifi ve yedeği bulunmayan bu-dünya'nın en iyi şekilde değerlendirilmesinden ibarettir. Bu ise, öncelikle ve behemehal “Üretim”, Üretim ise Proje demektir. Halbuki Sol, Üretim'den ziyade, başkaları tarafından yapılan üretimdeki Dağıtım problemi üzerinde durmuştur.

Bir Sağ düşünce için bu-dünyaya karşı ilgisizliğin ve bu ilgisizliğin bir yansıması olarak dünya üzerine projeler üretmenin kendi içinde bir anlamı ve tutarlılığı olabilir; meselâ Ezurumlu İbrahim Hakkı'nın “*dünya ilminde cabil olmanın ne kadar büyük bir fazilet olduğu*”nu yana-yakıla, ballandıra-ballandıra anlatması ve bu saçma fikri İslâm'ın adetâ bir ân şartı gibi sunması, bütün saçmalığına karşılık, Hakkı'nın kendi zaviyesinden anlaşılabilir birşey olarak makul karşılanabilir; ama, bir *öte dünya-bu dünya* düalitesini (veya dikotomisini) doktriner olarak reddeden ya da en azından ciddî bir ilgi alanı olarak telakki etmeyen bir düşüncenin, bu-dünya üzerine, onu değiştirmeye ve ona hükmetmeye yönelik teknik projeler geliştirmemesi tipik bir iç-çelişkidir; asla anlaşılır ve müsamaha

edilir bir yanı olamaz..

İşbu projersizlik tabiatıyla sadece Türk Solu'na ilişkin bir zaaf değildir; dikkat edilecek olursa bütün dünyadaki sol hareketlerde genel olarak Sağ'a nisbetle bir proje zaafiyeti ve yetersizliği vardır. XI. Tez'de “dünyayı değiştirmenin tefsîr etmeden daha önemli olduğunu” vaz eden Marks'ın ardıllarının işbu ‘değiştirme’ işlemindeki yetersizliği ve tıkanması bu konuda tipik bir örnektir.

Türkiye'de de bütün büyük ekonomik projelerdeki Sağ imzası Sol imzasına nisbetle, kıyas edilemeyecek kadar ileri bir düzeyde olmuştur. Meselâ Sağ Siyaset'in –özellikle Radikal Sağ Siyaset'in– sınaîleşmeyi adetâ bir tutku krizi haline getirmesi; ‘bazıları’nın anlamakta güçlük çektikleri ve “İrticaî Sermaye” olarak nitelendirdikleri Weberian tipi oluşumlar – cemaatlerin geleneksel karakteristik nitelikleri olan bu-dünya’ya mesafeli kalışın fazîlet demek olduğu şeklindeki inançlarını terkederek dünyalı oldukları keşfetmeleri, zenginleşmeye, yatırıma, mad-dî meta üretimine, kalkınmaya, kısacası “proje”ye yönelmeleri, son on yıldan daha uzun bir zamandan beri büyük, orta ve küçük çaplı işletmelerle ortaya çıkan Muhafazakâr-Sağ müteşebbis tipi ve buna karşılık Sol İntelijansiya'nın ve Sol Siyaset'in sürekli olarak kendisini *rejim*, *laiklik*, *başörtüsü* gibi üst-yapı ve kültür problemleri alanlarına hapsetmesi, hem kara bir mizah örneği, hem Türkiye için bir kayıp, hem de Sol siyaset için ciddî bir çelişki ve krizdir.